

**Как да прилагаме
биологичните
регламенти за
да повишим
производството
и използването
на биологични
семена**

*препоръки за политика
на националните и
регионалните власти*

LIVESEED

www.liveseed.eu

Редактори

Матео Петити, Рикардо Боки, Брам Моескопс, Александра Фус и
Моника Месмер.

Автори

Александра Фус (IFOAM-EU): Увод; Мерки за стимулиране на
производството и употребата на биологични семена

Тина Ковач (ÖMKI) и Тове Мариегард Педерсен (SEGES):
Изпитания (изпробване) на биологични сортове.

Майке Раймакерс (Bionext): Национално приложение;
Еквивалентни сортове; Вегетативен посадъчен материал.

Фрейя Шафер, Ксения Гатцерт и Катарина Брюл (FiBL-DE):
Експертни групи; Бази данни за биологични семена

Матео Петити и Рикардо Боки (Rete Semi Rurali): Алтернативни
източници на биологични семена.

Ноември 2018 - актуализирано през януари 2020

Тази брошура е произведена в рамките на проекта **LIVESEED**, финансиран от програмата за изследвания и иновации на Европейския съюз “Хоризонт 2020”, съгласно споразумението за безвъзмездна финансова помощ № 727230, както и от Швейцарския държавен секретариат за образование, изследвания и иновации по договор № 17.00090.

Информацията, съдържаща се в тази публикация, отразява само мнението на автора. Снимки: LIVESEED, с изключение на страници 14, 16 и 22 (любезно представени от де Болстер).

Съдържание

<u>Увод</u>	3
Част I - Политически мерки	4
1.1 Мерки за стимулиране на производство и употреба на био семена	4
1.1.1 Обучение	4
1.1.2 Субсидии	4
1.1.3 Достъп на производителите на био семена до съоръженията за почистване	5
1.1.4 Изпитване на биологични сортове	5
1.2 Правила на дерогация	7
1.3 Национално приложение	8
1.4 Еквивалентни сортове	10
1.5 Вегетативен посадъчен материал	11
1.6 Експертни групи	12
1.6.1 Ролята и мандатът на Експертните групи	12
Част II - Бази данни на био семена	14
2.1 Качване на оферти за семена в национални бази данни	15
2.2 Функциониране и работа на национални бази на био семена	15
2.3 Общоевропейска база данни	16
Част III - Алтернативни източници на био семена	18
3.1 Традиционни сортове и запазени семена	18
3.2 Популации и биологичен хетерогенен материал	20

Увод

Съгласно принципите на Европейския регламент 834/2007 (Чл. 4) в биологичното земеделие следва да се използват външни ресурси само когато е необходимо и тези ресурси трябва да бъдат биологични. Установените в Регламент ЕС 889/2008 правилата за прилагане посочват, че вегетативният посадъчен материал и семената, които се използват в биоzemеделието, също трябва да бъдат биологични (Чл. 45). Понастоящем във всички европейски държави-членки липсват биологични семена, поради което фермерите могат да кандидатстват за разрешение (дерогация) за използване на нетретирани конвенционални семена. Според новия биологичен Регламент 2018/848, който ще влезе в сила през 2021 г., дерогациите трябва да бъдат премахнати постепенно и към 1 януари 2036 г. да се използват само био семена.

Индивидуалното кандидатстване за издаване на такива дерогации могат да помогнат за повишаване на осведомеността относно факта, че фермерите трябва да използват био семена "по принцип". Разбира се, това е ефективно само ако има на разположение поне малко биологични семена. Строгите правила за дерогация, при липса на био семена на пазара, могат да бъдат контрапродуктивни.

Обратното, когато вече има значително предлагане на био семена от подходящи култури, строгите правила за дерогация могат да бъдат ефективна политическа мярка за намаляване на дерогации и увеличаване на използването на био семена. Желателен изход от подобен режим би бил фермерите да започнат да искат повече био семена от избраните от тях сортове, мотивирайки производителите да увеличат производството на био семена.

Изследователският проект LIVESEED е разработен да проучи начините за разширяване на производството и използването на био семена и да допринесе за създаването на равнопоставени условия на производителите на био продукти в различни страни от ЕС. Като проект за много участници, LIVESEED съчетава знания от изследователи, практики и създатели на политики. Проектът извърши задълбочен анализ на текущото прилагане на биологичния регламент по отношение на био семена в различни европейски страни, с цел засилване и хармонизиране на прилагането на законодателните изисквания и увеличаване на достъпността на био семена на пазара. Техническите подобрения в националните бази данни могат да увеличат видимостта на наличните био семена и да улесни прилагането на всяка политика за дерогация. По-нататъшните политически мерки могат да допринесат за отстраняване на законодателните пропуски, улеснявайки достъпа до информация за био семена и ефективно управление на всяка система за дерогация. Тази брошура съдържа конкретни препоръки и най-добри практики за подобряване на използването на био семена и вегетативен посадъчен материал на национално ниво. Тя съдържа практически примери, които ще дадат полезни отговори за националните или регионалните власти, организации по сертифициране, компании за семена и фермери на следните въпроси:

- Как да се прилага биологичният регламент за био семена на национално (регионално) ниво?
- Как да стимулираме производството и употребата на био семена?

Част I

- Политически мерки

1.1 Мерки за стимулиране на производство и употреба на био семена

За да се увеличи наличността на био семена, са необходими повече производители на био семена. Националните или регионалните власти могат да подкрепят това по различни начини. Мерките могат да бъдат интегрирани в национални или регионални планове за действие за развитие на био земеделието, информирайки за правилните стратегии за постигане на целите на политиката¹. Няколко примери за подкрепящи мерки и практики са дадени по-долу.

1.1.1 Обучение

В Латвия Министерството предлага обучение за биологични фермери. Задължително е, за да може да получи държавна субсидия. 180-часовото обучение включва лекции за семе-производството, особено за семената, произведени във фермата, в които се обръща внимание и на здравето на семената. Румъния е установила правило, според което всички производители на семена (конвенционални и био) трябва да преминат обучение и да направят тест в Националния орган по издаването на разрешителни за семена, преди да бъдат официално регистрирани като производители на семена. Има различни нива за сертифициране, в зависимост от дейностите по производство на семена, производител на семена, компания за семена, търговец на семена.

1.1.2 Субсидии

Субсидирането за производство на семена или използването на сертифицирани семена са стратегии, които някои страни са прилагали в своите програми за развитие на селските райони.

Подпомагане на производство на био семена

В Естония земеделските производители на зърнени култури и картофи, които използват сертифицирани био семена, получават 20% по-високи плащания на ОСП. Подобни мерки относно плащанията за биологични площи са известни в Чехия и Словения. Размерът (броят) на субсидиите, предоставени за определени култури, зависи от националните политики². В Латвия съществуват субсидии за производители на биологични и конвенционални семена с минимална производителност на хектар. Литва подкрепя производителите на био семена съгласно мерките на Плана за развитие на селските райони по мерките за подпомагане на биологично земеделие.

Подпомагане на използване на сертифицирани семена

В няколко страни използването на семена, произведени във фермата, може да бъде до 90%, както в конвенционалното, така и в биологичното земеделие, в зависимост от реколтата и региона. В същото време националните органи обикновено желаят да стимулират използването на сертифицирани семена от конвенционални и биологични фермери чрез субсидии. В Литва фермерите получават субсидии, ако използват сертифицирани семена (биологични или конвенционални): през 2016 г. това са били 16 евро на хектар за зърнени култури. Фермери, които използват произведени във фермата семена не получават допълнително финансиране. Конкретните условия за такива субсидии са определени в Националния регламент.

¹ Meredith, S., Lampkin, N., Schmid, O., (2018). *Organic Action Plans: Development, implementation and evaluation.* [Плановете за действие в биологичното земеделие: разработване, изпълнение и оценяване] Second edition, IFOAM EU, Brussels.

² Stolze, M., Sanders, J., Kasperczyk, N., Madsen, G., Meredith, S., (2016): *CAP 2014 - 2020: Organic farming and the prospects for stimulating public goods.* [ОСП 2014 - 2020: Биологично земеделие и перспективи за стимулиране на обществени блага] IFOAM EU, Brussels.

1.1.3 Достъп на производителите на био семена до съоръженията за почистване

Съгласно европейските правила за биологично земеделие, съоръженията за преработка на био семена трябва да бъдат сертифицирани специално като биологични. Съвместното използване на съоръжения с конвенционални оператори е възможно, ако се спазват протоколи за строго управление, които гарантират, че замърсяването се избягва.

Тъй като създаването и експлоатацията на съоръжения за почистване на семена е скъпо, производството на био семена би могло да се стимулира най-добре от създаването на съоръжения като малки мобилни станции или фиксирани такива, предоставени в централно място (например в изследователски център) и лесно достъпни и за по-малки био производители на семена или фермери, които желаят безопасно да размножават собствените си био семена.

1.1.4 Изпитвания на биологични сортове

Изпитването на биологични култури след пускането им на пазара, при които сортовете или популациите са тествани за ефективност при условия на биологично земеделие, позволяват на фермерите, изследователите и селекционерите да оценят резултатите от биологично или конвенционално отглеждани сортове в биологични условия. Изпитванията на био култури са задължителни за разработването на препоръчителни списъци с най-подходящите сортове за биологично производство в определени региони. Такива списъци играят важна роля за увеличаването на подчертаното търсене на биологични семена и сортове, адаптирани към биологичното земеделие. Резултатите от изпитанията на био култури също могат да послужат като основа за оценка на това дали един сорт е подходящ или еквивалентен на други сортове. Организацията на следпродажни изпитания на сортове е много различна в различните европейски страни (вижте полетата по-долу за някои примери).

За да се насърчат селекционерите да избират конкретно биологични условия за отглеждане, изключително важно е оценката на стойността за отглеждане и употреба (VCU-изпитване), която е задължителна за регистрацията на сортовете полски култури, да се провежда при биологични условия.

Днес това е възможно само в няколко европейски държави-членки, и само за малък брой култури (главно за пшеница).

Франция

В началото на 2000та година от Френския изследователски институт по биологично земеделие (ITAB) беше създадена мрежа за сътрудничество за изпитания на полски култури. ITAB координира различни заинтересовани страни като съветници, биологични кооперации, селскостопански камари, местни организации на фермери, компании за семена и изследователи. Изпитванията се организират както в биологични ферми, така и в експериментални станции. Изпитанията на сортове допълват дейностите по биологично развъждане, а половината от тестваните сортове са от други страни като Швейцария, Австрия и Германия. Местните организации получават публична финансова подкрепа за организиране и провеждане на изпитанията.

ITAB покрива собствените си разходи и получава подкрепа чрез абонаменти на фермерите за координиране на мрежата и разпространение на нейните резултати. Информацията за производителността на сортовете в биологични условия подобри избора на сортове за био фермери в страната. Във Франция е възможно също така да се проведат официални тестове VCU за култури като зимна пшеница с допълнителни биологични изпитания (Лоренс Фонтейн и Фредерик Рей от ITAB).

Полша

Институтът по почвознание и растениевъдство – Държавният изследователски институт (IUNG-PIB), който работи към Министерството на земеделието и развитието на селските райони, е започнал с изпитанията на биологичните култури преди 15 години, когато националната площ в биологичното земеделие значително се увеличи. Търсенето на пазара, биологичните фермери, земеделските съветници и правителството, искаха да знаят как функционират конвенционалните култури в биологични условия. За да се задоволи това търсене, IUNG-PIB създаде мрежа от лаборатории за полеви експерименти по изследването на сортовете През 2018 г. на базата на сътрудничество с Изследователския център за тестване на сортове (COBORU) беше създадена Национална програма за изпитване на биологични култури През 2018 г. започват биологични полеви изпитания на зимни (ръж, пшеница, тритикале) и пролетни (ечемик, овес, пшеница) зърнени култури. На по-късен етап ще бъдат включени и бобови култури. В резултат на това тестване през следващите години ще бъде разработен списък с препоръчителни сортове за биологични фермери. Културните сортове се избират след консултация със селекционерите, според техния пазарен дял и специфични характеристики (т.е. устойчивост на патогени, конкурентоспособност срещу плевели и др.). IUNG си сътрудничи с Центъра за селскостопански консултантски услуги за разпространение на резултатите сред земеделските производители (Ярослав Сталенга от IUNG-PIB).

1.2 Правила на изключения (дерогации)

За да се гарантира, че фермерите имат достъп до достатъчно количество семена и посадъчен материал, Регламент 834/2007 на ЕС позволява дерогации за използването на небиологични семена или вегетативен посадъчен материал в случаите, когато те не са налични от биологичното производство. Изключенията от използването на биологично произведен растителен материал се свеждат до минимума: разрешенията се дават само за един сезон и за нехимически обработени семена и само ако фермерът може да докаже, че няма био семена преди времето за сеитба в национална база данни за био семена.

Съгласно прилагането на Регламента на ЕС 889/2008, Чл. 45, разрешението за използване на семена или картофи за семена, които не са получени по методи на биологичното производство, може да бъде издадено само в следните случаи:

- а) когато в националната база данни за семена не е регистриран нито един сорт от вида, който потребителят иска да отглежда;
- б) когато никой доставчик не е в състояние да достави семето или семената картофи преди сеитба или засаждане в ситуации, когато потребителят е поръчал семената или семената картофи в разумни срокове;
- в) когато сортът, който потребителят иска да получи, не е регистриран в базата данни и потребителят е в състояние да докаже, че нито един от регистрираните алтернативи на този сорт не е подходящ;
- г) за научни изследвания, изпитания в дребно мащабни опити или за целите на опазване на сортовете, с разрешение от компетентния орган на държавата-членка.

Различни категории според наличието на биологични семена за всяка култура:

Културите, за които биологично произведени семена или семена картофи са налични в достатъчно количество и за значителен брой сортове във всички части на Общността и следователно за тях не се допускат дерогации са посочени в Приложение X.

За останалите култури дерогации се предоставят само на отделни потребители за един сезон наведнъж (единични дерогации) и органът или организацията, отговаряща за дерогациите, регистрира разрешените количества семена или семена картофи.

Компетентният орган на държавата-членка може да издаде общо разрешение, валидно за всички потребители в държавата, ако в базата данни със семена няма налични биологични семена от дадена култура.

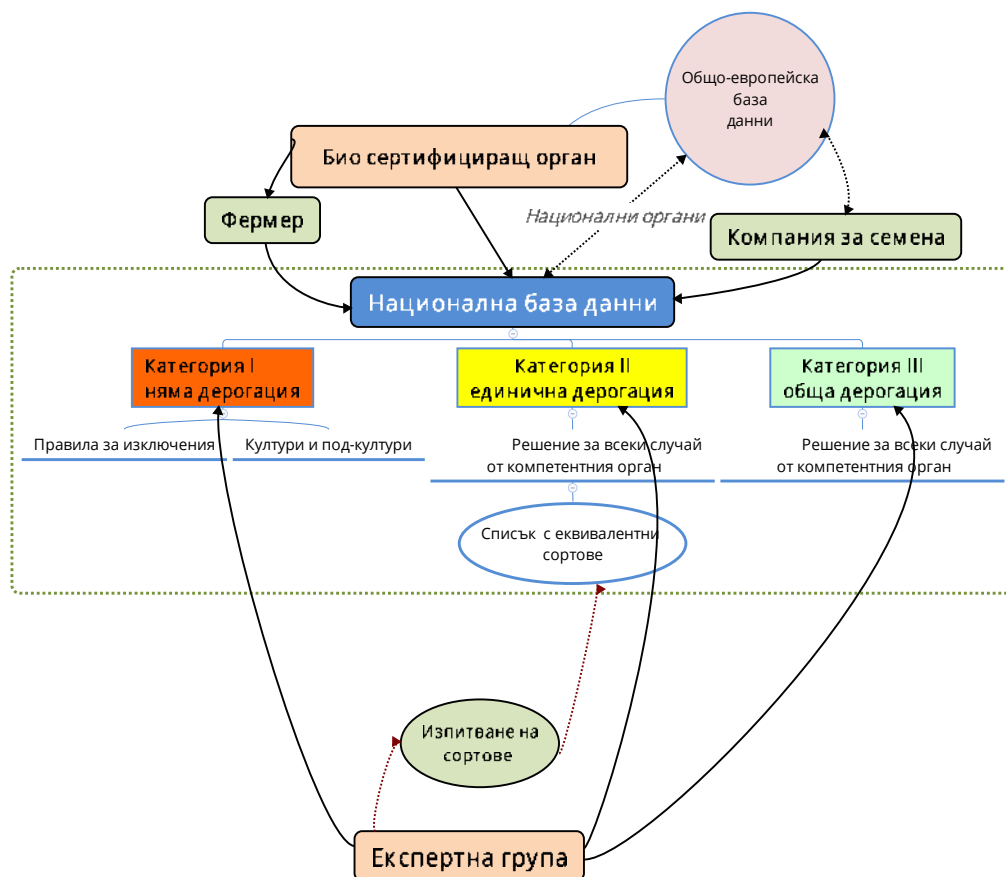

СХЕМА 1 Модел за прилагане на дерогации за използването на небιологични, нетретирани семена. Категории I, II и III определят дали се прилага единична или обща система за дерогация, или никаква система не се прилага. Експертни групи (виж 1.6) класифицират всеки вид или подвид на културите в една от трите категории в зависимост от наличието на биологично размножени семена и избора на адекватни сортове, адаптирани към региона и към биологичните условия на отглеждане (Изпитания на сортове, виж 1.1.4). Фирмите за семена изброяват наличните в търговската мрежа биологични семена в националните бази данни за био семена (вж. Чл. 2), където фермерите могат да проверяват предлагането на семена. Този модел се основава на регламента ЕС 834/2007 и на регламента за неговото прилагане ЕС 889/2008, които са в сила до 1 януари 2021 г., когато те ще бъдат заменени от новия био регламент ЕС 2018/848. Това може да доведе до изчезване на Категория II.

1.3 Национално приложение

Досега не беше възможно да се изброят една култура в Приложение X на ЕС, за която в ЕС има достатъчно био размножено семе или вегетативен посадъчен материал. Поради това някои държави (Холандия, Франция, Германия, Люксембург, Швеция, Белгия и Швейцария) са разработили и прилагат Национално приложение, в което са изброени видове или подвидове, за които има достатъчно био семена на тяхната територия и затова дерогация не се предоставя. В тези страни културите са разделени на три категории по отношение на прилагания режим на дерогация: (I) няма дерогация, съответстваща на Националното приложение; (II) единична дерогация на фермер и

(III) обща дерогация (Схема. 1).

В тези страни, в които има Национално приложение, трябва да се определят ясни критерии за класификацията. Тази задача обикновено се предприема от една или повече експертни групи, които също участват в самата процедура за годишно класифициране (рис. 1). Многочисленият състав на експертните групи гарантира, че знанията и опитът на всички заинтересовани страни са включени в процеса (вж. 1.6 Експертни групи). За да се определи кои видове / подвидове могат да бъдат включени в Националното приложение (наричано също Категория 1), за всяка отделна култура трябва да се разгледат следните въпроси:

- Налични ли са био семена за основните сортове, използвани от био фермери?
 - Асортиментът достатъчен ли е по количество и вариация за различните типове почви, региони, сезони и пазари?
 - Ако асортиментът не е достатъчен за цялата реколта, може ли културата да бъде разделена на субкултури?
 - Могат ли (основните) сортове в случай на недостиг да бъдат заменени с други еквивалентни сортове?
 - Достатъчно ли е голям броят на производителите на био семена, за да се избегнат монополи?
- Основните инструменти за информиран процес за вземане на решенията са:
- Преглед на сортовете, от които био семената са вписани в национална база данни за био семена. Освен това, компаниите за семена, включени в експертната група предоставят информация за новите сортове, които ще станат достъпни през следващия вегетационен период.

ХОЛАНСКО НАЦИОНАЛНО ПРИЛОЖЕНИЕ³

Предвид силния сектор за семена в страната, нидерландското правителство реши през 2003 г. да разработи своето собствено Национално приложение, което ще съдържа списък на културите и субкултурите, за които има достатъчно био семена в националната база данни и за които няма да се предоставят дерогации.

Заедно с фермерите и производителите на семена Институтът Луис Болк е разработил критерии, за да определи кои култури /субкултури могат да бъдат включени в Националното приложение. През 2003 г. са създадени експертни групи (вж. Глава 1.6. Експертни групи), а през 2004 г. е въведено първото Национално приложение в Холандия. Оттогава тази система стъпка по стъпка се разпространи като доказана система за увеличаване на производството и използването на биологични семена и вегетативен посадъчен материал.

ТАБЛИЦА 1. Извадката от холандската база данни за био семена през 2016 г., показва класификацията на зърнените култури и субкултури в три категории, при които се прилагат различни системи за дерогация за използване на небιологични нетретирани семена.

Категория I или Национално приложение	Категория II	Категория III
Достатъчно био семена с голямо разнообразие от налични сортове	Недостатъчно количество био семена от ограничени сортове	Няма налични био семена
Няма дерогация	Единична дерогация е възможна	Обща дерогация
лимец, лятна пшеница, пролетен ечемик, зимно тритикале	елда, овес, зимна ръж	твърда пшеница, лятна ръж, лятно тритикале, зимен ечемик, сорго

Предупредителен списък

Във френската система за класификация на семената за дерогации съществува четвърта категория; т. нар. предупредителен списък. Тук националните експертни групи определят културите, които ще бъдат добавени към Националното приложение през следващите 2-3 години. Целта на този предупредителен списък е да даде възможност на компаниите и фермерите да предвидят новата ситуация, създавайки важен стимул за компаниите за семена да увеличат производството на био семена и фермерите да изпробват нови култури, от които се предлагат био семена. Фермерите трябва ясно да обосноват използването на небιологични семена за култури в списъка пред сертифициращия орган.

³ За преглед на културите от Категория I на европейско ниво вижте брошурата LIVESEED: "Състоянието на био семе в Европа" https://www.liveseed.eu/wp-content/uploads/2019/12/FNL-FNL-Web-Interactive-NOV19-Booklet2-LIVESEED_web.pdf

- Преглед на дерогациите, предоставени в миналото по отношение на количествата за различните сортове. Прегледът дава информация за сортовете, липсващи в биологичния асортимент.

При поетапен подход културите могат да се разделят на субкултури в зависимост от вида (напр. домати Биволско сърце или Чери домати), сезона (напр. лятна или зимна пшеница), вида на производство (в оранжерии или на открито), пазарния сегмент (напр. пресни или преработени), за да се постигне пълно покритие с био семена. Например в Холандия зеленият фасул за прясна употреба е в Категория I, докато зеленият фасул за преработка все още е в Категория II. За да стане включването на повече култури в Категория I, също така е важно да се даде възможност за гъвкавост (т.е. изключение от правилото), а именно компетентния орган временно да класифицира културата в Категория II. Например, в случай на неочакван недостиг на семена (напр., ако липсва био семе поради силна суша или ако се развиват нови вредители и болести, за които все още няма устойчиви биологични сортове).

1.4 Еквивалентни сортове

За културите от Категория II биологичните фермери могат да подадат заявление за еднократна дерогация, но трябва да докажат, че няма налични биологични семена от адекватни сортове на базата на това, което е посочено в националната база данни за био семена.

Тъй като био семената обикновено са по-скъпи от конвенционалните семена, някои фермери се опитват да избегнат използването на био семена от Категория II, като преминават към друг, подобен сорт, за който знаят, че няма био семена. За да се предотврати тази злоупотреба, може да помогне използването на така нар. списъци на еквиваленти, които свързват аналогични или подобни сортове. След като се направи сверка с тези списъци, искането за дерогация може да бъде отхвърлено, ако има био семена от сортовете с еквивалентни характеристики. Предпоставка за прилагането на тази мярка е, че сортовете от списъка са тествани в района на употребата, за предпочитане при биологични условия, както и че лицето, обработващо заявката за дерогация, има знания за представянето на въпросните сортове.

Пример на Дания

Експертните групи оценяват всички култури (с изключение на вегетативния посадъчен материал), изброени в базата данни за био семена, по отношение на тяхната годност за био производство в датския (или подобен) климат. Като първа стъпка в националната база данни за семена експертите записват дали даден сорт е бил тестван при опити за култивиране в Дания (или при съпоставими климатични условия). Ако един сорт е показал специфична чувствителност към болести или други неблагоприятни характеристики, той ще бъде класифициран като неподходящ за био производство (напр. ако пшеничният сорт има висок добив при конвенционални условия, но е податлив към жълта ръжда, няма да бъде класифициран като подходящ). Резултатите от изпитанията за биологични и конвенционални сортове на повечето полски култури се предоставят в базата данни за сортовете⁴. малко след прибирането на реколтата Тази база данни се използва широко от фермери, консултанти, компании и т.н., както и нейните данни също се публикуват в годишен доклад. Експертната група може да откаже искане за дерогация в случаите, когато има био семена от еквивалентен сорт. Тази практика намалява количеството дерогации при културите, за които има достатъчно предлагане на био семена, като зърнени, бобови, житни треви и детелина, тъй като фермерите знаят, че няма да получат дерогация за тези култури лесно.

⁴ <https://sortinfo.dk/oversigt.asp?Sprog=uk>

1.5 Вегетативен посадъчен материал

Производството и използването на вегетативен посадъчен материал представляват специално предизвикателство. За разлика от повечето семена, вегетативният посадъчен материал не може да се съхранява дълго време. Например, семена картофи, плодни дървета, ягодови розетки - всички те трябва да бъдат продадени и презасадени скоро след като са произведени и събрани. Следователно, вегетативният посадъчен материал често се произвежда на база на предварителна поръчка,

така че разсадниците или фирмите за семена да знаят точно колко дървета, мустаци или картофи трябва да произведат. В няколко държави от ЕС са установени специфични правила, според които биологичните фермери трябва да поръчват предварително своя вегетативен посадъчен материал. Целта на тези мерки е да се увеличи производството и използването на биологичен вегетативен посадъчен материал.

Семена картофи в Холандия

В Холандия семената картофи са включени в Националното приложение от 2004 г. Това означава, че фермерите няма да получат дерогация за употребата на конвенционални картофи за семена, освен ако няма внезапен недостиг на пазара и всички биологични картофи за семена са разпродадени. Когато това правило е било въведено, някои фермери са се опитали да заобиколят използването на биологични семена от картофи, като забавят поръчките си до края на периода на сеитбата. По това време производителите на биологичните семена от картофи вече са продали останалите си запаси на конвенционалния пазар, поради което са били предоставени единични разрешения. За да се избегне тази злоупотреба, е било въведено "февруарското правило", според което производителите на биологични картофи в Холандия са задължени да поръчат своите картофи за семена преди 1 февруари. Ако поръчат семената си картофи след тази дата, те правят това на свой риск: ако всички биологични картофи за семена са разпродадени, те няма да получат дерогация вече и няма да могат да отглеждат биологични картофи през тази година. Това допълнително правило работи много добре: всички биологични картофи за семена, произведени от предприятията за семена, се продават на био фермери.

Плодни дръвчета

Производителите на плодни дръвчета са в състояние да доставят повечето култури с био качество, при условие че получават поръчките си с достатъчно предизвестие. В Германия, например, FÖKO (организацията, която събира 180 производители на биологични плодове) предложи и приложи специален набор от правила за ябълки, круши, дюли и азиатски круши, които от 2018 г. са станали задължителни във всички региони на Германия. Според тези правила фермерите са задължени да поръчват дърветата си предварително с минимален срок за поръчката 12 месеца преди засаждането. Разработени са също минимални критерии за качество и списък на еквивалентни сортове и вариации. Когато специфичен сорт (например ябълки сорт "Топаз") не е наличен като биологичен запас, трябва да се използва еквивалентен сорт (например "Червен Топаз"). Подобни правила се прилагат в Южен Тирол (Италия) и в Холандия.

1.6 Експертни групи

Експертните групи по биологичните семена са национални групи от заинтересовани страни, участващи във веригата на доставките на биологични семена. Те съветват Националния компетентен орган относно прилагането на наредбата за био семената в страната. Съгласно Биологичния регламент, създаването на експертна консултативна група не е задължително. Въпреки това участието на съответните участници в процеса на прилагане може да допринесе за по-широкото приемане и по-бързото прилагане на самия регламент. Като цяло е желателно всички заинтересовани страни от сектора на биологичните семена (включително потребителите) да бъдат представени в тази група. До днес няма общи правила или насоки за това как трябва да бъде създадена и организирана Експертна група за био семена, поради което в различните страни Експертните групи се различават. Понастоящем Експертните групи съществуват в Австрия, Белгия, Франция, Германия, Латвия, Дания, Холандия, Обединеното Кралство, Швеция, Швейцария и Италия. Във всяка страна може да има повече от една Експертна група, фокусираща се върху различни категории култури: например разделянето между зеленчукови и полски култури се оказва полезно, тъй като тези групи култури са доста различни по отношение на отглеждането, размножаването на семената, търговията със семената и т.н. В Швеция например има четири Експертни групи, всяка от които работи съответно за варива, фураж, зеленчуци и картофи. За страните, които желаят да създадат консултативна група за биологични семена, една единствена Експертна група, отговаряща за всички култури е добра отправна точка, както беше направено в Латвия.

1.6.1 Ролята и мандатът на Експертните групи

Ролята и мандатът на Експертните групи за био семената е да отправя препоръки относно класификацията на културите в различните категории. Тези препоръки се основават на наличността на семената в националната база данни, на експертни знания и вътрешни дискусии в групата. Фермери или техните представители също трябва да бъдат включени в тези Експертни групи, за да гарантират, че наличието на био семена за (бъдещи) културите от Категория I (без дерогация) е адекватно за търсенето на пазара и наличните сортове са подходящи за нуждите на фермери в страната. Експертните групи обсъждат как да увеличат производството и използването на био семената и, ако е необходимо, да разгледат по-подробно отделните видове и дерогациите, допустими в рамките на тези видове.

Промяната на категоризацията от общо разрешение на единично разрешение или до ниво без дерогация (Категория I) може да увеличи търсенето за био семена. Промяната в тази категория е резултат от договаряне между заинтересовани страни, което става в рамките на Експертната група. В резултат на това доставчиците на семената се ангажират да произвеждат повече био семена, докато фермерите / производителите в същото време се съгласяват да поискат повече био семена. Компетентният орган, в сътрудничество с контролните органи и мениджъра на базата данни, ще извърши необходимите административни стъпки (напр., ще включи списъка за дерогация или установяване на специални правила за дерогация). Важно е да се подчертае, че препоръките на Експертните групи трябва да бъдат приети и изпълнявани от националните органи по ефективен начин, за да се избегне загубата на мотивация за работа в тези групи сред заинтересованите страни.

Организационни примери на Експертни групи

В Холандия Експертните групи се финансират от компетентния орган, но имат независим председател. В доклада на компетентния орган се обобщават препоръките на групите за по-нататъшно прилагане. В другите страни Експертните групи се организират от компетентния орган. В случаите, когато има повече от един контролен / сертифициращ орган (а понякога и повече от един компетентен орган), те избират ротационен председател, който да ги представлява в Експертната група. Например, в Германия има 16 регионални компетентни органи и повече от 20 контролни органи: в Експертната група за семена те са представени от един компетентен орган и един контролен орган, избрани да представляват другите органи. Въпреки това, за да се гарантира, че тази система наистина е представителна, важно е да се отбележи, че другите компетентни органи и контролните органи продължават да участват в междинни дискусии на Експертните групи. По отношение на семенарската промишленост в Експертната група е важно да има всички съответни доставчици и производители на семена за всички съответни култури

ТАБЛИЦА 2. Членовете на Експертната група могат да включват национални и регионални органи, както и заинтересовани страни от сектора на био семена, техните различни знания и опит.

Член на Експертна група	Опит за	принос към работата на Експертната група
Национални и регионални власти	Нормативни изисквания за био семена	Изпълнение на изискванията на законодателството и постигане на широко споразумение за тяхното прилагане.
Контролиращи лица за Биологично производство	Официални изисквания за био инспекция	Намаляване на административната тежест. Разработване на стандартни процедури за процеса на дерогация.
Мениджър на база данни	Техническо изпълнение на националната база данни за биологични семена	Да се подобри функционирането и качеството на базата данни за фермерите, доставчиците и компетентните органи.
Сортоизпитване, апробация и семеконтрол	Официални изисквания за сертифициране на семена	Гарантира, че качеството и здравето на семената се следят.
Асоциации на доставчиците на семена / производителите на семена	Култури и сортове при биологично размножаване	Да се увеличи търсенето на био семена. Да се намали икономическия риск при производството на био семена и да се подобри пазарната ситуация.
Консултанти на фермерите / Представители на фермерите	Съответстващо качество на сортовете, необходимо на фермерите	Повишаване на качеството и количеството на био семена от сортове, адаптирани към условията на биологично отглеждане.
Асоциации на фермерите	Биологичното производство като цяло	Информирание на Експертната група относно търсенето на определени култури и сортове.
Служби за опазване на биоразнообразието / НПО	Използване на традиционни/ местни сортове в био земеделие	Насърчаване на агробиоразнообразието в сектора на био семена.
Изследователски институти за биологично земеделие	Резултати от изследване на производителността на сортовете	Насърчаване на растежа на сектора за био семена и развъждане.

Част II

- Бази данни на био семена

Чрез въвеждането на Регламента на ЕО № 2092/91, който влезе в сила на 1 януари 1992 г., използването на био семена (ако има такива) стана задължително за биологичните фермери в целия ЕС. Прилагането на регламента обаче се различава в отделните държави-членки, тъй като терминът “наличен” не беше определен в регламента. Изменението на Регламента на ЕО № 1452/2003, който влезе в сила на 1 януари 2004 г., даде определение на термина “наличност на био семена”. Освен това използването на химически обработени семена беше забранено, създаването на национална база данни, в която са изброени всички биологични семена и семена картофи на пазара в дадена държава-членка стана задължително, както и процедурата за разрешаване на използването на не биологични семена, ако няма био семена беше регламентирана. Регламентът на ЕО № 834/2007 замени предишните ре-

гламенти, докато Чл. 48 от Регламента на ЕО № 889/2008 подробно очертава изискванията на националните бази данни за био семената. Всяко биологично семе, което не е регистрирано в националната база данни за био семена, се счита за “недостъпно” и дерогации, които позволяват използването на нетретирани, конвенционални семена ще бъдат предоставени въз основа на тази “липса на достъп”. Ако националните бази данни останат празни или почти празни, дерогациите за използването на нетретирани, конвенционални семена се предоставят често от компетентните органи. Следователно включването на всички налични био семена в националните бази данни е първата стъпка за ограничаване на броя на дерогациите, тъй като тези списъци представляват доказателства за отричане на използването на не биологични семена.

2.1 Качване на оферти за семена в национални бази данни

Понастоящем в Европа съществуват два основни метода, приети от държавите-членки за организиране на офертите за био семена в техните национални бази данни.

Първият метод е чрез мениджъра на база данни: доставчиците на семена трябва да представят своите предложения за семена пред мениджъра на базата данни (напр. в Австрия, Испания, Латвия), който е основният организатор на базата данни и отговаря за точността на записите и нейното редовно актуализиране. Тази задача може да бъде поета директно от националните компетентни органи или да бъде делегирана на частна организация (примери за това могат да бъдат намерени в Гърция, Холандия, Испания и България). Предимството на този метод е в това, че офертите за биологични семена се въвеждат правилно в базата данни, но минусът е, че системата е много трудоемка и в резултат на това базата данни може да се актуализира по-бавно. По този начин, състоянието на офертите за био семена, запитвани от фермерите, не винаги може да отразява реалната актуална наличност на био семена.

Вторият метод предоставя на доставчиците на семена директен достъп до базата данни и възможност за актуализиране на техните собствени оферти чрез частния си акаунт (например Германия, Швейцария, Белгия, Швеция и Португалия). Основното предимство на този подход е, че доставчикът на семена може да актуализира офертата в съответствие с текущите си запаси от био семена в реално време. Доставчикът на семена гарантира чрез договор с националния мениджър на база данни, че изискванията за сертифициране за търговия с био семена са изпълнени.

2.2 Функциониране и работа на национални бази на био семена

Законовите изисквания за националните бази данни на био семена са доста ограничени, и дори статичния списък (напр. Pdf файл) съответства на действащия биологичен регламент (Чл. 51 на ЕС 889/2008). Въпреки това трябва да се предпочитат напълно компютризираните бази данни, тъй като те могат да бъдат по-лесно и често актуализирани и да предлагат много допълнителни функции, като например следните.

Функции: Функцията “История” позволява на фермерите, контролните органи, доставчиците на семена и други органи да проследяват по това време кой сорт е бил на разположение и от кого е бил предложен (напр. Германия). Функцията **“Предупреждение за активност”** автоматично създава **предупреждение по имейл**, за да напомни на доставчиците на семена да актуализират своите оферти, ако не са били активни в базата данни за определен период от време (напр. 14 дни). Инструментът за търсене позволява на потребителите / фермерите лесно да намерят **данните за контакт** и наличните оферти на конкретен доставчик на семена (напр. Белгия). **Функцията за маркиране** позволява на фермерите да получават актуализации за избрани култури, напр. за актуализирани оферти, промяна на категория и т.н. директно чрез техния акаунт. (напр. Холандия).

Функции: Функция на някои бази данни **позволява да се установят подгрупи в рамките на един вид култури** въз основа на вегетационния сезон (напр. пролетни или зимни сортове) или пазарния канал (напр. за преработка или за прясна употреба). С тази функция е възможно да се приложи по-прецизно класифицирана подгрупа от култури в различни категории дерогация, както е описано по-горе. Някои бази данни могат да включват **допълнителна информация за сортовете**

или семенните партии, като методът на размножаване (биологичен, конвенционален...), качеството на семената или пригодността на един сорт към специални региони или подходи за управление. Националната база данни за семена в Дания например сигнализира дали сортовете са били тествани за тяхната местна приспособимост и годност в страната. Ако някой сорт не е подходящ, доставчикът трябва да премахне сорта от базата данни. Друга много важна функция е **възможността да се кандидатства за дерогация и нейната обработка чрез базата данни**. Това позволява на фермерите да подават формуляр за дерогация директно в базата данни, а контролният орган получава цялата необходима информация за предоставяне или отхвърляне на дерогацията онлайн. Събраните данни могат да бъдат извлечени за съставяне на годишен доклад за предоставените дерогации за Европейската комисия (това се случва в Германия)⁵. Този процес е много ефективен във времето и улеснява успешното прилагане и използване на базата данни за био семена от фермерите и контролните органи.

2.3 Общоевропейска база данни

Търсенето на био семена в дадена страна може да бъде по-добре покрито, ако се вземат предвид и доставчиците на семена от съседни страни или страни с подобни климатични условия. Това е особено вярно, тъй като предлагането на био семена е много ограничено в някои европейски страни, докато в други предлагането нараства. Освен това има международни доставчици на био семена, които предлагат широка гама от сортове, които потенциално биха могли да се отглеждат в няколко европейски страни. Днес доставчиците на семена трябва да въвеждат и актуализират количествата био семена, които предоставят във всяка интересуваша държава в съответните национални бази данни (което може да означава и на различни местни езици). Ако пазарният потенциал на дадена страна е твърде малък, има ограничен интерес да се въведе налично био семе в базата данни на тази страна. Освен това някои държави-членки разрешават биологичното семе да бъде вписано в тяхната национална база данни само ако доставчикът на семена има седалище в тяхната страна. Това допълнително ограничава наличието на био семена.

⁵ Тази функция се предлага от инструмента на базата данни за био семена www.organicXseeds.com

За да се подобри тази ситуация, проектът LIVESEED разработва обща европейска база данни, която може значително да намали административната тежест за доставчиците на био семена и чрез единен портал ще предостави на международни компании за семена достъп до национални бази данни. Това ще спомогне за създаването на равнопоставени условия за търговия с био семена и ще увеличи прозрачността на предлагането на био семена в рамките на ЕС. Доставчикът на семена ще може да въведе предложението си за био семена в общоевропейската база данни и след това ще избере страните, в които се очаква неговите сортове да се представят добре и които могат да бъдат доставени на разумни цени. Тази информация ще бъде изпра-

тена до националните бази данни за семена чрез приложно-програмен интерфейс (API) или файл (Рис. 2). След това националните власти могат да решат дали ще приемат предложенията, добавени от доставчиците на семена или не, тъй като системата за дерогация се основава на Националната база данни и наличните биологични семена на "нейната територия". В случай че националният орган не приеме офертата за био семена, той информира доставчика на семена и мотивира решението си. От доставчика на семена също може да бъде поискано да представи доказателства, че предлаганият от него сорт на био семена е подходящ за педоклиматичните условия на съответната страна.

СХЕМА 2 Схема на общоевропейската база данни и извеждане на данни в национални бази данни за биологични и семена. Сините стрелки означават качване на оферта за семена, извършено от доставчика на семена; червените стрелки означават оферти, отхвърлени от компетентния орган; зелените стрелки означават оферти, приети от компетентния орган с извеждане на данните в съответните национални бази данни за биологични семена (чрез приложен програмен интерфейс API или ръчно). Фермерите и контролните органи могат да проверяват наличието на био семена в националните бази данни. Ако няма подходящи биологични семена, фермерите могат да поискат дерогация за използването на необработени небологични семена.

Част III

- Алтернативни източници на био семена

Био земеделието по своето естество изисква много по-широко портфолио от сортове в сравнение с конвенционалното земеделие. Това е особено важно за отдалечени места или региони (като много от тези в средиземноморския басейн), характеризиращи се с голяма променливост на климата, почвите, агроecosистемите и културата на хранене. Използването на алтернативни източници на семена може да бъде стратегия за повишаване на нивото на агробιοразнообразието, за разширяване на общата наличност и използване на био семена и диверсификация на пазарните стратегии (напр. местния пазар, солидарно земеделие). Това е особено вярно, когато производството на био семена не е достатъчно развито или финансово изгодно за компаниите за семена или когато фермерите търсят сортове с много специфични качества и вкус.

3.1 Традиционни сортове и запазени семена

Традиционни или местни сортове са сортовете, получени от фермерски общности в конкретни региони преди появата на правилата за търговско развъждане и растителна защита. Това предполага силна връзка между тези сортове и местните или регионални агрономически практики, както и социокултурни аспекти, свързани със земеделието и производството на храните. Биологичните фермери имат право да сеят реколта от различните сортове, които отглеждат, със специфични правила само за защитени сортове (вж. Регламенти на ЕС 2100/94 и 1768/95). Обучението на фермерите как да съхраняват собствените си семена и да имат достъп до интересен генетичен материал е от ключово значение за разширяване на техните възможности и гарантиране на добро качество на семената. Достъпът до традиционни сортове е възможен чрез:

- Генни банки - заявки за директно използване, като в този случай не се изисква Стандартно споразумение за трансфер на материали (SMTA). Достъпът до материала обикновено е ограничен до много малки количества семена;
- Общностни банки за семена (CSB)⁶ - позволяват достъп до местни сортове, често в по-големи количества от генетичните банки;
- Мрежи за семена - за обмен на семена и знания между фермерите.

⁶ <http://www.communityseedbanks.org/>

Пример на Гърция

Много гръцки биологични фермери консервират свои собствени култури или получават семената си от мрежи за съхранение на семена и обществени банки за семена. Те твърдят, че семената от техните традиционни култури или някои съвременни култури, отгледани от държавните институти, са най-подходящи, тъй като са по-добре адаптирани към местните условия за отглеждане с ниски вложения и също така по-евтини от внесените семена. За да се подобри това и за да се помогне на местните общности да извлекат ползи от своето агробиоразнообразие, през 2012 г. мрежата AEGILOPS⁷ започна обучителни програми за размножаване на семена за биологични фермери. Всяка година регионалните училища за семена се провеждат в сътрудничество с местните власти, насочени са към организации на фермери, градинари, агрономи, потребители, участници в хранителната верига и производители на семена. Регионалните обществени банки за семена работят върху оценката на сортовете и тестването на семената, докато научните институти, университетите и участниците в хранителната верига са поканени да участват.

За 15 години дейност на мрежата AEGILOPS някои ценни традиционни сортове са били въведени отново в отглеждане и също така бяха направени нови селекции: “Лимнос” (стар сорт твърда пшеница), “Склиропетра” (стар сорт хлебна пшеница) и уникален гръцки еднозърнест лимец “Каплоутсас” - това са някои примери за местни сортове, които сега се отглеждат широко в северна и централна Гърция. Някои традиционни сортове (иглолистен “Каплоутсас”, твърда пшеница “Саритам” от остров Лесбос и местен пипер “Мраховитики” от района на Аридая) са подадени за регистрация като сортове за опазване⁸ в националния каталог. Скоро ще бъдат предоставени основни семена за последващо производство на сертифицирани биологични семена (Костас Коутис, Aegilops - Гърция).

⁷ <http://www.aegilops.gr/en/>

⁸ Понятието “сортове за съхранение” съществува в законодателството на ЕС от Директива 98/95, която се прилага за “зеленчукови местни видове и сортове, които са отглеждани традиционно в определени местности и райони и са застрашени от генетична ерозия, и на зеленчукови сортове без истинска стойност за производството на търговски култури, но развивани с цел отглеждане при специални условия”; регламентът за регистрацията им в сортови каталози и за легалното им разпространение на семена се съдържа в редица последващи правни инструменти (директиви на ЕС 2008/62; 2009/145; 2010/60).

3.2 Популации и биологичен хетерогенен материал

Популациите се получават чрез сложно кръстосване на различни родителски линии от самоопрашващи се видове или чрез отглеждане на едно място на различни сортове от видове с кръстосано опрашване. И в двата случая получените семена се натрупват и се подлагат на естествена селекция в последователни поколения. В изпълнението на решение 2014/150 Европейската комисия проправи пътя към експерименталния маркетинг на популации от пшеница, ечемик, овес и царевица до 31 декември 2018 г. Към днешна дата в експеримента са участвали Дания, Франция, Германия, Италия, Холандия и Обединеното Кралство, регистриращи хетерогенни популации от зърнени култури за търговия.

В изпълнението на решение 2018/1519⁹ Комисията удължи експеримента до февруари 2021 г., като позволи на всички държави-членки да участват в регистрацията на разнородни

популации от един и същ вид (срок за нови заявления: декември 2019)¹⁰. Това разширяване ще съгласува наличния опит от маркетинга на популациите с разпоредбите на новия биологичен регламент, който влиза в сила през януари 2021 г., който ще позволява използването на семена от биологичен хетерогенен материал (ОХМ) в биологичното земеделие (Регламент ЕС 848/2018, Чл. 13).

Прилагането на търговията със семена на биологичен хетерогенен материал ОХМ в новия регламент за био продукти ще бъде предмет на делегирани актове от Европейската комисия. Продължаващото трупане на опит в маркетинга на семената от популации в биоземеделието, който се анализира от LIVESEED, е от ключово значение за информирането на Комисията относно успешните модели за регистрацията, характеризирани, маркетинг, проследяване и сертифициране.

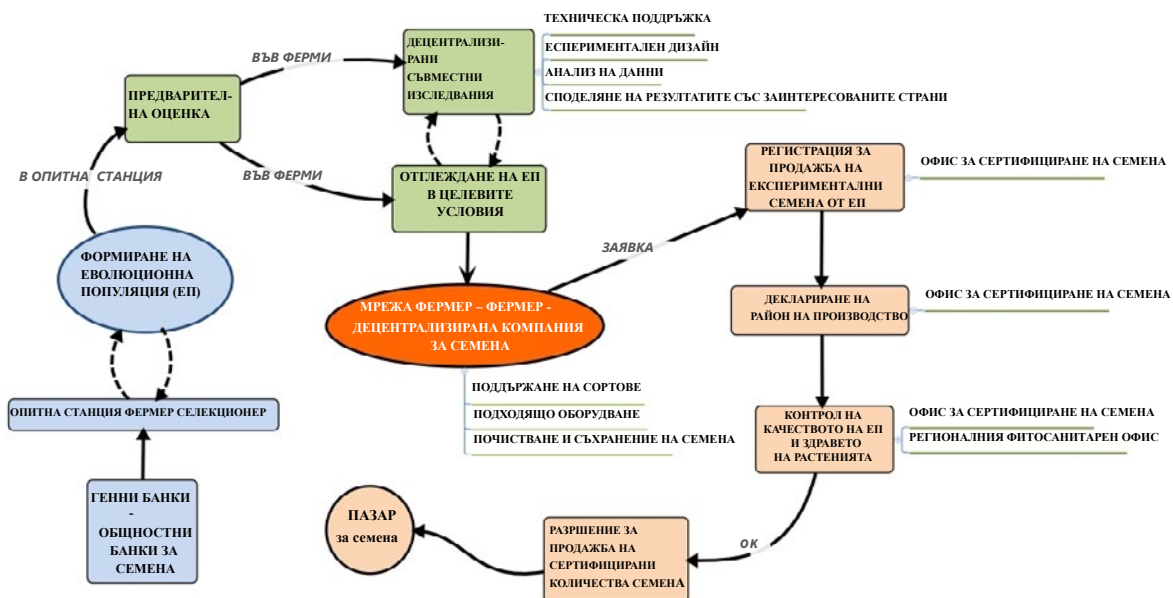

СХЕМА 3 Изпълнение на Решение 2014/150 / ЕС относно разнородни материали (или еволюционни популации, ЕП) в Италия: официални научноизследователски институции (синьо) генерират първоначалните популации. Те се оценяват в стопанството преди регистрацията за търговия (зелено). Семената на ЕП се размножават и се предлагат на пазара (оранжево) от компании за семена или фермери, притежаващи лиценз за производството на семена. Регистрацията на ЕП и последващото сертифициране на качеството на семената и здравите сертификати следват процедурите, очертани от европейските и национални разпоредби. Децентрализираните семенарски компании / предприятия са най-подходящи за производството и търговията със семена на ЕП, тъй като най-добри резултати се постигат при отглеждане на ЕП в региона на тяхното адаптиране.

9 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1540449970938&uri=CELEX:32014D0150>

10 https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2018/1519/oj

Популяризиране на био семена на адаптирани култури

Семената са в основата на земеделието. Следователно, биологичното производство трябва да започне с биологични семена. Прилагането на био семена е задължително според европейския регламент за биологичното производство, но нетретирани конвенционални семена все още се използват в различна степен в различни страни.

Културните сортове, адаптирани към биологичните системи, са ключови за реализирането на пълния потенциал на биологичното земеделие в Европа. Изискват се специфични характеристики: толерантност или устойчивост срещу вредители, заболявания и плевели, ефективност на използването на хранителни вещества. Въпреки това, малко организации инвестират в програми за биологично отглеждане, главно поради ниската възвръщаемост на инвестициите.

За да достигнем до 100% използване на био семена от адаптирани сортове, трябва да преодолеем няколко предизвикателства:

- Технически затруднения в биологичното производство на семена
- Недостатъчни програми за биологична селекция
- Липса на информация относно наличието и търсенето на био семена
- Несъответствие на прилагането на законодателството на ЕС в областта на биологичното регулиране

Какво LIVESEED ще прави

Целта на LIVESEED е да подобри прозрачността и конкурентоспособността на сектора за селекция и производство на биологични семена и да насърчи по-голямото използване на био семена.

LIVESEED ще:

- Насърчава хармонизираното прилагане на регламента на ЕС относно био семена.
- Укрепи базите от биологични семена в целия ЕС
- Изследва социално-икономическите аспекти, свързани с производството и използването на био семена
- Подобри наличността и качеството на био семената
- Разработва указания за тестване и регистрация на биологични култури
- Разработва иновативни подходи за развъждане, за да се разшири избора на биологични сортове

Изследванията ще обхванат бобови култури, зеленчуци, плодови дървета, зърнени и фуражни култури; като се имат пред вид различни земеделски системи в цяла Европа.

Работим заедно

LIVESEED има 36 партньори и 14 свързани трети страни, обхващащи 18 европейски държави. Консорциумът включва множество участници от: изследователски институти, развъдни компании, компании за семена, биологични асоциации (фермери, преработватели, търговци на дребно) и национални органи.

LIVESEED е уникална възможност за увеличаване на обема и качеството на био семената в Централна и Източна Европа

Дора Дрекслер
ÖMKi

Мрежата на различни инициативи в Европа е важна за насърчаване на производството, използването и подобряването на биологични семена

Gebhard Rossmannith,
Bingenheimer Saatgut

Надявам се, че в края можем да предложим препоръки на националните органи и ЕС за това как да хармонизираме прилагането на Регламента на ЕС относно биологичните семена

Monika Messmer,
FiBL-CH Научния координатор

Създаването на добре функциониращ сектор за семена и развъждане е от ключово значение за подобряване на биологичното земеделие в Европа

Riccardo Bocci,
Rete Semi Rurali

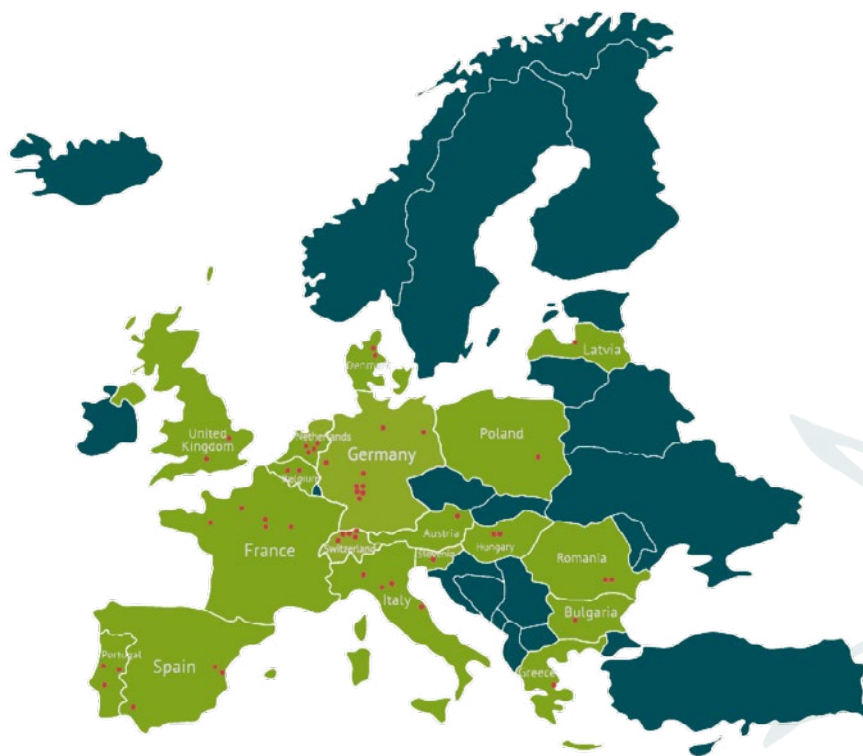
Продължителност 4 години
(2017 – 2021)
Координатор на проекта: IFOAM EU
Научни координатор: FiBL-CH

Бюджет: 7.5 млн. евро от
Европейския Съюз и 1,5 млн.
евро от Швейцария

ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА БИО СЕМЕНА И РАСТЕНИЕВЪДСТВО В ЕВРОПА

www.liveseed.eu

LIVESEED се финансира от "Хоризонт 2020" на ЕС, съгласно споразумението за безвъзмездна помощ № 727230 и от Швейцарския държавен секретариат за образование, изследвания и иновации по договор № 17.00090. Представената информация отразява мнението на авторите. Изпълнителната агенция за изследвания или SERI не носят отговорност за каквато и да е употреба, която може да се направи от предоставената информация.